

Die implikasies van 'n pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk vir navorsingsmetodologie in prakties-teologiese wetenskapsbeoefening

F.W. de Wet
Skool vir Kerkwetenskappe
Potchefstroomkampus
Noordwes-Universiteit
POTCHEFSTROOM
E-pos: fritz.dewet@nwu.ac.za

Abstract

The implications of a pneumatologically determined theoretical framework for methodology in practical-theological scientific research

Practical theological research operates from a unique vantage point on the research terrain of human actions. This particular research finds its main point of focus at the intersection between God-initiated elements and human elements in understanding, explaining and indicating criteria for change in the praxis of faith.

In the first part of this article an attempt is made to develop a pneumatologically determined theoretical framework for practical theological scientific research. The author reasons that this particular framework enables the researcher to comprehensively describe both human and God-initiated elements present in the field of research and that it provides critical anchors for keeping research results from falling into unscientific speculation and one-sidedness.

In the second part of this article a case is made out for an interdisciplinary approach to utilisation of research methodology of human sciences in practical theological scientific study. The author argues that the pneumatologically determined theoretical framework necessitates re-orientation and adjustments in research methodology utilised in the descriptive, hermeneutical-normative and strategic phases of a practical theological study.

Opsomming

Die implikasies van 'n pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk vir navorsingsmetodologie in prakties-teologiese wetenskapsbeoefening

Prakties-teologiese navorsing werk met 'n unieke invalshoek op die navorsingsterrein van menslike handeling. Prakties-teologiese navorsing se unieke invalshoek is geleë in die manier waarop dit fokus op die snyvlak tussen goddelike elemente en menslike elemente in die verstaan, verklaar en verandering van die praxis van die geloofslewe.

In die eerste deel van die artikel word 'n poging aangewend om 'n pneumatologies bepaalde teoretiese raamwerk vir prakties-teologiese wetenskaplike navorsing te ontwikkel. Hierdie raamwerk bied aan die navorser die geleentheid om op 'n omvattende wyse met sowel die menslike as die goddelike elemente wat in die navorsingsveld opgesluit is, rekening te hou. Hierdie raamwerk voorsien ook kritieke ankerpunte vir wetenskaplike denke sodat navorsingsresultate nie ongekontroleerd in spekulاسie en eensydighede verval nie.

In die tweede deel van die studie word 'n saak uitgemaak vir 'n intradissiplinêre benadering tot die aansluiting by navorsingsmetodologie van die menslike wetenskappe in prakties-teologiese navorsing. Die outeur dui aan dat die vertrekpunt in 'n pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk reoriëntasie en fokusverskuiwings noodsaaklik maak in die manier waarop metodologie aangewend word in die deskriptiewe, hermeneuties-strategiese sowel as strategiese fases van 'n prakties-teologiese navorsingsprojek.

1. Inleiding

In prakties-teologiese wetenskapsbeoefening kom die verhouding tussen Skrif en werklikheid vanuit 'n unieke invalshoek ter sprake. Praktiese Teologie fokus sy wetenskaplike arbeid op die bestudering van handeling soos dit in die konkrete uitinge van die kerk (wat die optrede van gelowiges in die samelewing insluit) na vore kom. Praktiese Teologie is die tak van die wetenskap wat hom in die eerste plek nie ophou met die vraag oor “wat en hoe iets is” nie, maar met vrae soos “wat gebeur in die ondersoekveld?” en “hoe kan dit gebeur?” Firet (1974:123) omlin die invalshoek waarmee in Praktiese Teologie gewerk word soos volg:

... de praktische theologie is vooral geïnteresseerd in iets wat niet grijpbaar is en niet vas te leggen, omdat het een *beweging* is. En dan niet een beweging die ergens tot stilstand komt,

maar een beweging die zelf beweegkracht is: een zich op de mensch richtende en dan de mens in beweging bringende beweging.

Die doel van hierdie invalshoek op wetenskapsbeoefening is om die handelingspraksis vanuit 'n teologiese perspektief te verstaan, te verklaar en te verander tot eer van God, tot welwese van die kerk en tot seën vir die wêreld. Een van die belangrikste oorwegings in 'n benadering wat ontwikkel uit die gedagte-wêreld van die sestieende-eeuse Calvinistiese Reformasie is die kritiese vraag in hoe 'n mate die handeling wat in die werklikheid waargeneem word, korrespondeer met God se openbarende handeling soos dit in die Skrif ter sprake kom en 'n verwerkliking is van God se skeppende, reddende en voleindigende werksaamheid in ons werklikheid.

Dit bring die navorser te staan voor een van die sleutelvrae in die definiëring van 'n teoretiese raamwerk vir prakties-teologiese navorsing: Watter verband bestaan daar tussen die goddelike element en die menslike element in die manier waarop verskynsels in die kerklike praksis verklaar en verstaan word en waarop veranderingskriteria vir 'n nuwe praksis aangedui word?

Die implikasie van hierdie sleutelvraag is ook verreikend vir navorsingsmetodologie wat in 'n prakties-teologiese navorsingsprojek ont-plooi word.

Kan 'n navorser in sy navorsingsmetodologie betroubare kriteria en meetinstrumente aanwend waarin sy teorievorming 'n akkurate weerspieëling kan wees van sowel die goddelike as die menslike element wat in en rondom die handelingspraksis van gelowiges ter sprake kom? Omdat daar gewerk word met die dimensie van Goddelike teenwoordigheid en geloofspatrone (die openbaringswerklikheid met sy geloofsdimensie) wat nie uitsluitlik vanuit die empiriese werklikheid (die fenomenologiese werklikheid met sy ervaringsdimensie) verklaar kan word nie, word prakties-teologiese wetenskapsbeoefening met die vraag gekonfronteer of dit nie 'n onmoontlike onderneming is om dit wat in wese onbeskryfbaar is, te probeer beskryf sonder om in die proses in spekulasie te verval nie? Vanuit 'n ander invalshoek kan gevra word: Hoe kan die navorser voorkom dat die inkleding van sy navorsingsresultate niks anders as 'n bevestiging van sy eie voorkeure is nie? (Louw, 1993:14; vgl. Firet, 1987:21.)

Die doel van hierdie artikel is om aan navorsers wat 'n navorsingsprojek in Praktiese Teologie (met die vertrekpunt in die sestieende-

eeuse reformatoriese tradisie) wil aanpak, oriënterende aantekeninge te bied ten opsigte van die ontwerp van 'n teoretiese raamwerk vir die unieke invalshoek wat nodig is om die teologiese dimensie in die navorsingsterrein van menslike handeling te verreken en in die proses tot navorsingsresultate te kom wat van verantwoordelike wetenskaplikheid getuig.

Ten einde hierdie doel te bereik word die verloop van die artikel soos volg ingerig:

- Daar vind 'n besinning plaas oor die teoretiese raamwerk vir prakties-teologiese wetenskapsbeoefening in die konteks van 'n vertrekpunt wat vanuit die sestiende-eeuse reformatoriese tradisie geneem word. In hierdie besinning oor 'n teoretiese raamwerk word gepoog om die verhouding tussen die Goddelike komponent en die menslike komponent pneumatologies op mekaar te betrek ten einde tot 'n werklikheidsgetroue voorstelling te kom oor die vooronderstellings waarmee die navorser die navorsingsterrein benader en oor die manier waarop die handeling van die openbarende, sprekende God in die geloofshandeling van mense weerspieël of verduister word.
- In die tweede deel van die artikel word gefokus op navorsingsmetodologiese implikasies vir navorsing wat vanuit 'n pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk aangepak word. Daar word besin in hoe 'n mate Praktiese Teologie as 'n wetenskaplike dissipline aansluiting behoort te vind by die navorsingsmetodes wat deur aangrensende wetenskappe gebruik word om dieselfde navorsingsterrein (menslike handeling) vanuit ander invalshoeke te ondersoek. Daar word telkens besin oor die manier waarop navorsingsmetodologie ingerig behoort te word, sodat nie alleen die antropologiese nie, maar ook die teologiese dimensie tot sy volle reg kan kom in wetenskaplike navorsingsresultate.

2. Die ontwerp van 'n teoretiese raamwerk vir prakties-teologiese wetenskapsbeoefening

2.1 Die belang van 'n verantwoordbare teoretiese raamwerk vir 'n akademiese dissipline

Volgens Immink (2005:179) bestaan een van die belangrikste aktiwiteite van 'n akademiese dissipline daarin om 'n teoretiese raamwerk te ontwikkel. In hierdie teoretiese raamwerk word die bepaalde dissipline se eie invalshoek op die ondersoekterrein omlyn, vooronderstellings ten opsigte van die ondersoekterrein omskryf en kriteria

waarvolgens verskynsels in die ondersoekterrein verklaar word, geïdentifiseer.

Wanneer 'n teoretiese raamwerk vir Praktiese Teologie as 'n akademiese dissipline ontwerp word, sou daar rekening gehou moet word met die teologiese bepaaldheid van hierdie dissipline asook die praxisgerigte aard daarvan. Wanneer Immink (2005:181) sy teoretiese raamwerk vir Praktiese Teologie ontwerp, gee hy gevolg aan die teologiese bepaaldheid en praxisgerigtheid van hierdie dissipline deur 'n teologiese rekonstruksie van die praxis van geloof:

We may approach the reality of the human psyche from a behavioral, biological, materialistic, or constructive angle. Each of these perspectives relies on distinct presuppositions, resulting in different reconstructions of the reality and knowability of the human self. A theological reconstruction of the faith praxis is founded on the uniqueness of religion; that is, religion is not explained in terms of social cohesion or psychological development. Faith is to be approached from the point of view of its intrinsic meaning; it is to be determined from the perspective of establishing which data are relevant and how these data should be described and analyzed.

Wanneer dit kom by die analise en omskrywing van data waarin met die veronderstelling gewerk word dat die waarnemingwydte nie tot die fenomenologiese, empiriese werklikheid beperk is nie, maar dat ook rekening gehou moet word met die geloofsdimensie, sou 'n prakties-teologiese raamwerk verantwoord moes word ten opsigte van kritiese vrae oor die geldigheid, betroubaarheid, akkuraatheid en wetenskaplikheid van bevindings. In die denkklimaat van post-positivistiese rasionaliteit word aanvaar dat enige teoretiese raamwerk (hetsy dit ontwerp word vir waarnemings ten opsigte van die sintuiglike, hetsy ten opsigte van die geloofsdimensie) altyd 'n element van vooronderstelling het; maar dat hierdie element van vooronderstelling nie noodwendig die betroubaarheid of wetenskaplikheid van bevindings in die gedrang bring nie. Geen teoretiese raamwerk kan suiwer objektief funksioneer, sonder dat bepaalde waardes, belangstelling en teoretiese aksioma die invalshoeke en fokus van die waarnemer beïnvloed nie (vgl. Wolterstorff, 1976:59). 'n Gebrek aan "objektiwiteit" hoef egter nie die geldigheid van waarnemings in gedrang te bring nie. In die standpunt van kritiese realisme, byvoorbeeld, word gepoog om die ruimte tussen die uiterstes van letterlikheid en feitelikheid te verken, sonder om in ongekontroleerde en ongeldige waarnemings te verval. Van Huyssteen (1989:157) stel die standpunt van kritiese realisme soos volg:

... concerning the role of models in scientific theory, critical realism will be defending a position between literalism on the one hand, and factionalism on the other hand. In this sense theoretical models now become valid but provisional and limited ways of imagining what otherwise can never be truly observable.

In die vertrekpunt van kritiese realisme word dit moontlik om 'n realiteit wat ons direkte ervaring transendeer (omdat 'n geestelike werklikheid daarby ingesluit is), wetenskaplik te ondersoek by wyse van geïnterpreteerde ervaring (Van Huyssteen, 1997:44).

Vir Van Huyssteen (1989:190) word die rasionaliteit van 'n teologiese teorie of konseptuele model (in postpositivistiese rasionaliteit) nie langer bepaal deur die mate waarin dit die waarheid op 'n onproblematiese, fundamentele manier kan stel nie; dit hang eerder af van die vraag of sodanige teorie of konseptuele model 'n mate van vooruitgang kan toon deur empiriese of konseptuele probleme te hanteer of selfs op te los. In sy latere werk verwys Van Huyssteen na 'n postfundamentele benadering waarin rasionaliteit nie meer deur die objektivisme van fundamentalisme of die relativisme van nonfundamentalisme in gedrang gebring kan word nie, maar balans kan vind in die manier waarop rasionaliteit ingebed is in kontekstualiteit (Van Huyssteen, 2006:100; vgl. Kim, 2007:427; Müller, 2005: 73).

Dit blyk duidelik dat daar in die ontwikkeling van 'n teoretiese raamwerk op 'n verantwoordelike manier rekening gehou moet word met die bepaaldheid deur vooronderstellings; hierdie bepaaldheid deur vooronderstelling geld sowel ten opsigte van die invalshoek waarmee die navorser werk sowel as ten opsigte van die verstaan en verklaring van handeling van persone wat in die navorsingsveld waargeneem word.

Die volgende vrae kan nou ten opsigte van die prakties-teologiese invalshoek op die ondersoekterrein van menslike handeling gevra word: In hoe 'n mate kan vooronderstellings getipeer word as menslike ervarings en beskouings oor God? Moet daar dalk in die plek wat aan vooronderstelling gegee word in die ontwerp van 'n teoretiese raamwerk ook daarmee rekening gehou word dat God op 'n aktiewe manier die waarnemingsveld van die navorser kan verruim (vir hom nuwe perspektiewe oopmaak deur openbaring) en die fokus van die navorser pneumatologies kan rig? Kan daar ook ten opsigte van menslike handeling en gedragspatrone in die werklikheid van die praxis wat waargeneem word op 'n verantwoordbare

en kontroleerbare manier iets van die verkonkretisering van God se wil, gesindheid en doel in menslike handeling gesien word?

Immink (2005:238) wys op twee benaderings waarmee daar in 'n konseptuele raamwerk vir prakties-teologiese teorievorming gewerk kan word:

- In die *openbaringsmodel* word logiese voorkeur aan God gegee. God maak Homself bekend. Hy inisieer die gemeenskap met die mens en bewerkstellig die gemeenskap. Dit is 'n beweging van God na die mens en dit is in hierdie sekvensie alleen dat redding (uit vrye genade) bewerk word.
- In die *antroposentriese model* speel menslike subjektiwiteit 'n belangrike rol. Menslike realiteit is die domein waarin religieuse lewe tot uitdrukking kom. Die lig van God se redding kan deur gapings in ons bestaan binnekom en versugtings en hoop in ons wakker maak, maar ons kan slegs in 'n voorlopige wyse oor God praat. God is deel van 'n ander werklikheid, maar ons kan in terme van ons verbeelding oor Hom praat.

2.2 Die bipolêre spanningsveld tussen openbaringsmodel en antroposentriese model

In teorievorming wat uit die sestiede-eeuse reformatoriese denke vloeï, word 'n onmiskenbare teosentriese aksent (met openbaring as kernbegrip) gelê. Menslike persepsies oor God en menslike interpretasie van wat in die Skrif oor God gesê word, vorm nie die middelpunt van hierdie benadering nie, maar wel die vertrekpunt dat God Hom in die Skrif openbaar en dat mense se lewens deur God se openbarende werksaamheid op 'n lewenskrachtige en allesomvattende manier beïnvloed word (vgl. Jonker, 1983:232 e.v.). Firet (1974:26) beklemtoon die reformatoriese gedagte dat die Skrif nie as 'n blote teks hanteer kan word waarin dinge oor God gesê word nie, maar dat dit die lewenskrachtige Woord van God is waardeur Hy vandag nog aan die woord kom:

Als het gaat over 'het woord van God' kan aan de Heilige Schrift gedacht worden, maar dan mag het niet vergeten worden dat ook dan 'het woord van God' betekent: God heeft gesproken en Hij spreekt nog. Calvijn zegt, dat het hoogste bewijs van de waarheid van de H. Schrift is 'dei loquentis persona' (Instit 1.7.4); Aan Hem ontleent de Schrift haar gezag het horen naar de *sprekende* God is de enig legitieme wijze van omgaan met die Schrift.

Die primêre aktiwiteit wat in Skifhantering ter sprake kom, het dus nie met blote mensgeïnisieerde interpretasie van 'n teks te doen nie, maar met geloofsgehoorsame luister na Godgeïnisieerde spreke. In die openbaringsmodel word die mens in 'n dienskneggestalte betrek as die een deur wie God aan die woord kom en nie as die een wat sy eie gedagtes rakende dit wat oor God geskryf is, weergee nie (Jonker, 1983:236; vgl. Van der Walt, 1985:11). Adam (1996:140) beskryf die Calvinistiese gedagte van akkomodasie soos volg: "He (God) provides for our weakness in that he prefers to address us in human fashion through interpreters in order to draw us to himself, rather than to thunder at us and drive us away."

Daar sou in 'n teosentriese benadering sekerlik ook daarmee rekening gehou moet word dat die mens in hierdie proses nie 'n totale passiewe rol speel en dat God bloot meganies deur die mens aan die woord kom soos met 'n skrywer wat 'n koue, dooie pen gebruik nie.

In 'n antroposentriese benadering aan die ander kant, word die klem totaal verskuif na dit wat in die menslike gees gebeur wanneer die verhouding met 'n onsigbare God beskryf moet word. In Westerse teologie het die intellektuele klimaat van die Verligting tot 'n groot mate begin om die teoretiese infrastruktuur te bepaal waarvolgens ons oor God kan praat. Schleiermacher lokaliseer byvoorbeeld, in antwoord op die kritiek van Kant, geloof in die sfeer van menslike gevoel. Die affektiewe lewe word as die oorsprong van ons religieuse gevoelens gesien en God kan nie langer verstaan word as die Inisieerder van die geloofsverhouding of as 'n sprekende en handelende Subjek nie (vgl. Immink, 2005:247). Viau (1999:200) neig tot so 'n antroposentriese klem wanneer hy die geloofwaardigheid van teologiese teorievorming ten opsigte van die onsigbaarheid van die studie-objek soos volg probeer begrond:

To know a reality comes down to inserting oneself in an experience which represents the reality to the mind, at the end of a series of intermediate experiences. This leads us to recognize the groundedness of a theology whose object is the invisible God, on the condition, however, that we accept that the mode of knowledge used is no more than a process which points to the object and not a state of 'pure' knowledge of that object.

In Ganzevoort (2006:4) se sosiaal-konstruktiewe benadering tot openbaring word die ervarings van mense oor God as 'n bron van openbaring gesien. In hierdie benadering word transendensie primêr

as 'n beweging van binne na buite gesien waarin die mens homself transendeer

Immink (2005:239) probeer die bipolarêre spanning tussen 'n teosentriese en 'n antroposentriese benadering hanteer deur sowel menslike as Goddelike aktiwiteit wat in die geloofsverhouding met God ter sprake kom, by wyse van 'n intersubjektiewe verhouding te integreer in sy teoretiese raamwerkvorming.

My argument in this study has been based on the thesis that the life of faith consists of an actual relationship between God and the human world. This intersubjective relationship presupposes that both God and humans are subjects of consciousness, speaking and acting. In this reciprocal relationship the one subject addresses the other: God addresses people, and people turn toward God. This relationship can only be a living communion if God is indeed known by us as a subject of speaking and acting. What is at stake is that God manifests himself as subject of speaking and acting, and that we recognize and know him as such.

In die intersubjektiewe verhouding is daar vir Immink (2005:242) egter 'n bepaalde orde (vgl. ook Jonker, 1983:87; Ospino, 2007: 329):

The concept of promise implies that God's grace is prior to our faith. Promise and faith are correlate concepts, but the logical priority lies with the promise, and there remains a difference between divine initiative and human reception: God and humans do not stand next to each other as equals. This is deeply anchored both in Lutheran and Reformed theology.

2.3 'n Pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk vir prakties-teologiese wetenskapsbeoefening

Wanneer daar daartoe oorgegaan word om die eie teoretiese raamwerk vir prakties-teologiese wetenskapsbeoefening te omraam, word kennelik aansluiting gevind by die benadering van Immink en word die intersubjektiewe verhouding tussen God en die mens in die omlýning van die eie raamwerk, pneumatologies gedefinieer. Daar word met die vooronderstelling gewerk dat die navorser se invalshoek op die navorsingsterrein pneumatologies bepaal word deur die openbarende God wat die geloofsoë van die navorser verruimend en verskerpend rig op die waarnemingsterrein. In die navorser se gerigtheid op die waarnemingsterrein word nie volstaan met die beskrywing, interpretasie en veranderingspotensiaal van bloot sosio-

logiese of psigologiese gedragsspatrone nie, maar word gefokus op die mate waarin die geloofshandeling van gelowiges in die wêreld groei of weerstand bied teen God se genade; op die mate waarin die rykdom van God se genade weerspieël of verduister word.

Deur die vooronderstelling waarmee die navorser werk asook deur die kragveld waarin die praksis van geloofshandeling in die navorsingsveld plaasvind, pneumatologies te tipeer, word 'n teoretiese raamwerk omlin wat nie alleen verreikende implikasies het vir die *manier hoe wetenskapsbeoefening teologies gefokus word* nie, maar ook vir die *manier waarop navorsingsmetodologie ontplooi word*:

- **Ten opsigte van die manier waarop wetenskapsbeoefening teologies gefokus word**

Pneumatologiese bepaaldheid het in sy wese daarmee te doen dat die ondersoekveld asook die navorser se invalshoek op die ondersoekveld trinitaries veranker word. Die Gees van God vervul die hart van 'n gelowige (wat kragtens deelgenootskap aan die kruisiging en opstanding van Jesus Christus 'n nuwe hart is) met die gesindheid van Jesus Christus om in alles op die vervulling van die wil van die Vader gerig te wees (vgl. Loder, 1998:37). In die omskrywing van 'n pneumatologiese bepaaldheid, is dit belangrik om daarop te wys dat die werk van die Heilige Gees nooit om die wesenlike van menswees gaan nie, maar juis sy sentrum vind in die herstel van die mens ten opsigte van sy vryheid en verantwoordelikheid (Firet, 1974:165). Nooit word die mens gedwing of gemanipuleer om op 'n meganiese wyse die wil van die Vader na te jaag nie. Hiermee tree die spanningsveld waarin wetenskapsbeoefening met 'n teologiese fokus plaasvind, ook na vore. Die navorser tree tot die spanningsveld toe in die mate waarin hy gewillig die volle omvang van perspektiewe wat in die Woord van God vir hom ten opsigte van die navorsingsveld oopgemaak word, te omskryf en aan die ander kant die mate waarin hy weens motiewe soos selfbehoud, persoonlike voorkeure nie bereid is om die volle implikasies van dit wat vir hom oopgemaak is, te verken nie. Die navorser sal ook in die verklaring van verskynsels in die navorsingsterrein van die geloofspraksis van gelowiges en veranderingstrategieë vir 'n nuwe praksis daarmee rekening moet hou dat die geloofshandeling van mense voltrek word in die spanning tussen die gewillige strewe na die vervulling van God se wil en weerstande teen die wil van God; maar ook in die spanningsoorwinnende krag van die genade van God wat soveel groter is as menslike volharding in ongehoorsaamheid.

- **Ten opsigte van die manier waarop navorsingsmetodologie ontplooi word**

Omdat Praktiese Teologie op die handeling van mense in konkrete samelewingsverbande fokus, vind oorvleueling plaas met die ondersekerrein en navorsingsmetodologie van ander wetenskappe wat ook (vanuit ander invalshoeke) op menslike gedrag fokus. Weens die unieke invalshoek van 'n teologiese benadering tot die navorsingsterrein, word bepaalde uitdagings aan 'n passende en toereikende navorsingsmetodologie gestel. Die metodologie en meetinstrumente van die aangrensende wetenskappe sal vir eie doeleindes aangepas moet word. Weens die fokus op die elemente wat agter mense se handeling in die empiriese werklikheid staan, sou veronderstellings waarmee gewerk word, krities verantwoord word ten opsigte van spekulatiewe elemente, onkonsekwenthede en eensydighede, asook ten opsigte van ongegronde denkbeelde oor God se teenwoordigheid in die praxis. In toereikende meetinstrumente sou nie alleen met elemente soos psigiese gedragpatrone en sosiale invloede rekening gehou moet word nie, maar ook met kriteria vir die mate waarin elemente soos geloofsgroei/weerstand teen geloofsgroei gemeet kan word. In die volgende paragraaf word die implikasies van 'n pneumatologies-bepaalde konseptualisering vir prakties-teologiese teorie ten opsigte van navorsingsmetodologie verder verken.

3. Navorsingsmetodologiese implikasies van 'n pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk vir prakties-teologiese wetenskapsbeoefening

3.1 Inleiding

Dingemans (1996:62) wys daarop dat die meeste praktiese teoloë deesdae drie dimensies in prakties-teologiese ondersoek onderskei:

- Die *analiserende* beskrywing van die prakties-teologiese situasie.
- Die ondersoek na *normatiewe* gesigspunte.
- Die ontwikkeling van *veranderingstrategieë* op grond van die beskrywing van normatiewe uitgangspunte.

In hierdie driedeling word 'n navorsingsmetodologie ontplooi waarin 'n omvattende navorsingsprojek met 'n analise van die praxis begin kan word. Die praxis en waarnemings wat vanuit 'n analiserende beskrywing van die praxis gemaak is, kan gevolglik met die gewenste situasie of normatiewe visie vergelyk word, sodat 'n eva-

luering kan plaasvind en aanbevelings gemaak kan word vir 'n beleid of strategie oor elemente wat in die praksis verander moet word.

Dieselfde basiese driedeling kan in die werke van verskeie praktiese teoloë waargeneem word. Furet (1987:32) meen dat Praktiese Teologie as handelingswetenskap handelingsituasies in hulle feitlikheid en potensialiteit analiseer. Die doel is om op grond van die empiries (transenderende, kritiese teorie) modelle en strategieë vir die betrokke handelingsvelde te ontwikkel. Heitink (1993:159 e.v.) werk met drie sleutelwoorde in sy benadering tot prakties-teologiese wetenskapsbeoefening, naamlik *begryp*, *verklaar* en *verander*. Browning (1996:13 e.v.) onderskei tussen die aktiwiteitskringe van beskrywing (*description*), sistematisering (*exploring practical wisdom and understanding*) en strategie (*practicing strategic practical theology*).

Wanneer die navorsingsmetodologiese implikasies van hierdie drie dimensies in 'n prakties-teologiese ondersoek verreken wil word, sal besin moet word oor die manier waarop prakties-teologiese metodologie aansluiting vind by die metodologie van aangrensende wetenskappe.

- By die beskrywing en analise van die navorsingsveld sal die manier waarop gebruik gemaak word van sosiaal-wetenskaplike analisemetodes soos kwantitatiewe en kwantitatiewe ondersoekmetodologie, verreken moet word.
- By die ondersoek na normatiewe gesigspunte (die ondersoek na die manier waarop en die mate waarin beginsels uit die Skrif deur mense geïnterpreteer word en in hulle lewe geïntegreer word) sou die manier waarop aansluiting gevind word by hermeneutiese metodes (soos dit byvoorbeeld deur taalteoretici ontwerp word), verreken moet word.
- By die ontwikkeling van veranderingstrategieë sou rekening gehou word met die metodologie wat in agogiese dissiplines (byvoorbeeld Psigoterapie of Opvoedkunde) gebruik word.

In die verdere verloop van die artikel is dit nodig om 'n prakties-teologiese navorsingsmetodologie en die aansluiting daarvan by die metodologie van aangrensende wetenskappe te kwalifiseer. Die implikasies van 'n pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk vir navorsingsmetodologie in onderskeidelik die analiserende, normatiewe en veranderingstrategie dimensies moet ook verken word.

3.2 Intradissiplinêre aansluiting by die navorsingsmetodologie van die aangrensende wetenskappe

Van der Ven (1993) onderskei in die omskrywing van die verhouding tussen praktiese teologie en die aangrensende wetenskappe onderskeidelik tussen 'n monodissiplinêre, interdissiplinêre, multidissiplinêre en 'n intradissiplinêre benadering:

- In 'n *monodissiplinêre* benadering word teorie uit historiese of sistematiese teologie geformuleer en op die praxis van toepassing gemaak.
- In 'n *multidissiplinêre* benadering word 'n tweefaseproses gevolg: 'n empiriese beskrywing deur 'n sosioloog of psigoloog word gevolg deur 'n teologiese refleksie. Die teologiese waardering van die situasie is grootliks afhanklik van die manier waarop die sosial-wetenskaplike analise die navorsingsveld ontleed het.
- In 'n *interdissiplinêre* benadering word met 'n interaktiewe model gewerk tussen die menswetenskappe en die teologie. In hierdie model word resiprositeit beklemtoon. Navorsers uit die verskillende dissiplines tree in dialoog met mekaar, luister na mekaar se vrae en antwoorde en wedersydse fundamentele uitgangspunte.
- In die *intradissiplinêre* benadering (waarby Van der Ven self aansluiting vind) maak praktiese teoloë erns daarmee om die beginsels van die navorsingsmetodologie van die aangrensende wetenskappe te leer, presies soos Ou-Testamentici en Nuwe-Testamentici vaardighede ontwikkel het ten opsigte van literêre en histories-kritiese ondersoekmetodes en dit dan gebruik en aanpas vir hulle eie teologiese doeleindes. So moet praktiese teoloë die metodologie van sosiale wetenskappe leer met die doel om die teologiese invalshoek op die navorsingsterrein met 'n wetenskaplik-verantwoordbare metodologie te benader, asook om navorsingsresultate van die sosiale wetenskappe in die eie benadering te integreer (Vgl. Cartledge, 2003:15; Dingemans, 1996:61; Ballard & Pritchard, 2001:16).

Met die teoretiese raamwerk wat in die vorige hoofpunt vir prakties-teologiese wetenskapsbeoefening as vertrekpunt beskryf is, meen die skrywer van hierdie artikel dat die intradissiplinêre benadering verteenwoordigend is van die mees haalbare omskrywing van die verhouding tot en samewerkingsvlak met die aangrensende wetenskappe. Dit is belangrik dat prakties-teologiese navorsingsresultate op verantwoordbare wyse en konsekwent met standarde vir wetenskaplikheid aangebied word (vgl. Ganzevoort, 2006:1). Prakties-teo-

logiese navorsing word nie op wetenskaplike vlak in 'n vakuum onderneem nie. Weens die unieke invalshoek en omvang van dimensies waarop in die navorsingsterrein gefokus word, word 'n groot mate van selfstandige inkleding van navorsingsmetodologie egter verlang.

3.3 Implikasies van 'n pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk vir navorsingsmetodologie in die deskriptiewe dimensie/fase van prakties-teologiese wetenskapsbeoefening

Vanuit 'n intradissiplinêre beskouing kan die vraag gevra word hoe prakties-teologiese wetenskapsbeoefening, wat sy vertrekpunt in 'n pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk neem, by deskriptiewe navorsingsinstrumente van die menswetenskappe aansluiting sou kon vind.

In die menswetenskappe word veral gebruik gemaak van 'n kwantitatiewe en kwalitatiewe navorsingsmetodologie om die deskriptiewe funksie in wetenskapsbeoefening te vervul.

Kwantitatiewe metodologie is gebore in die teoretiese raamwerk van 'n positivistiese wetenskapsbenadering. In 'n positivistiese benadering word met die vertrekpunt gewerk dat verskynsels wat deur die menslike sintuie waarneembaar is op gekontroleerde wyse ondersoek kan word en dat hierdie ondersoek op geldige kennis kan uitloop. Verskynsels wat direk waargeneem kan word of met behulp van instrumente gemeet kan word, kan op wetenskaplike wyse ondersoek word. Die metafisiese dimensie word a priori uitgesluit, omdat dit nie direk waarneembaar en toetsbaar is nie. Wetenskap is deduktief in die sin dat hipoteses deur teorievorming gegenereer word. Hipoteses (vermoedens rakende die kousale verband tussen verskillende elemente in die navorsingsterrein) word getoets en moet geverifieer word. Wanneer hipoteses uit die empiriese ondersoek onhoudbaar blyk te wees, word dit verwerp en die teorie moet aangepas word. In die positivistiese tradisie word objektiwiteit hoog op prys gestel. Alles wat die objektiwiteit van die navorsing in ge-drang kan bring, moet verwyder word. In die kwantitatiewe metode word waarnemings ten opsigte van die navorsingsterrein by wyse van data versamel en daarna geanaliseer met die oog op die verifiëring of valsifisering van die navorsingshipotese waarmee gewerk word (vgl. Cartledge, 2003:76).

Kwalitatiewe metodologie, hierteenoor, moet in 'n ander teoretiese raamwerk geplaas word. In 'n postpositivistiese denkraamwerk word

daar met die vertrekpunt gewerk dat mense in 'n wetenskaplike ondersoek nie bloot as objekte hanteer kan word nie. Mense is bewuste, doelgerigte lewende wesens wat aktiewe beskouings het oor die wêreld waarin hulle lewe. Mense heg betekenis en waarde aan dit wat met hulle gebeur en dit beïnvloed hulle gedrag. Die fokus van wetenskap verskuif vanaf die beskrywing van 'n blote objektiewe wêreld na mense se interpretasie van die wêreld waarin hulle lewe. Die begrip *werklikheid* is nie soseer 'n feitelike en – byna onafhanklike – vasstaande of objektiewe gegewenheid (empirie) nie, maar 'n menslike konstruksie of interpretasie, wat ontstaan uit die wisselwerking tussen visie en realiteit. Kwalitatiewe navorsingsresultate word nie soseer as objektiewe deskripsie van “die waarheid” aangebied nie, maar is eerder daarop gerig om die werklikheid vanuit 'n bepaalde invalshoek te beskou en om daarmee die soeke na betekenis in 'n komplekse sosiale wêreld te bevorder (Dingemans, 1996:45; Cartledge, 2003:77; Steyn & Lotter, 2006: 107).

Cartledge (2003:82) meen dat kwantitatiewe en kwalitatiewe navorsing wesenlik verteenwoordigend is van twee kante van dieselfde muntstuk. 'n Balans tussen afstand en nabyheid kan van groot waarde wees om die wetenskaplike kwaliteit van navorsing te verhoog. Daar behoort ruimte geskep te word vir sowel metodologie wat met die meganika van afstand werk en patrone en strukture in analise van data vasstel, as metodologie waarin die waarde daarvan besef word om in lewende kontak met mense, deur hulle oë, na die wêreld te kyk.

Met die vertrekpunt in 'n pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk vir prakties-teologiese wetenskapsbeoefening, sou kwantitatiewe en kwalitatiewe navorsingmetodologie op 'n indringende en heroriënterende wyse aangepas moes word.

Kwantitatiewe metodologie sou ter wille van die teologiese swaartepunt 'n klemverskuiwing moes ondergaan om ook die dimensie van God se handeling in en deur mense asook die mate waarin God se genade in menslike handeling weerspieël of verduister word, in te sluit in die waarnemingswydte waarmee gewerk word. Meetinstrumente sal nie alleen op versameling en analise van psigologiese of sosiologiese patrone op horisontale vlak konsentreer nie, maar sal fyn gekalibreer moet word met die oog op die teologiese aard van die ondersoek deur die horisontale dimensie op die snyvlak van die vertikale geloofsverhouding met God te plaas (vgl. Ballard & Pritchard, 2001:109). Aspekte soos gesindhede, gedragpatrone en verhoudingskwaliteit wat op horisontale vlak waargeneem word, is 'n akkurate weerspieëling van die mate waarin die gelowige in 'n le-

wende geloofsverhouding met God ingeskakel is. Dit wat in die brandpunt van belangstelling van 'n teologiese ondersoek gemeet sal word, is die mate waarin geloofshandeling/ongeloofshandeling van mense korrespondeer met Skriftuurlike parameters vir verdorwenheid en geestelike stagnasie aan die een punt van die skaal. Aan die ander punt van die skaal staan die mate van geloofsinbegrepenheid in die opstandingslewe van Christus (Farley, 2005:124).

In die heroriëntering van die kwalitatiewe metodologie met die oog op aanwending in prakties-teologiese wetenskapsbeoefening, sou die hermeneutiese interaksievlak nie op 'n uitsluitlik antroposentriese wyse ingerig word soos dit normaalweg in menswetenskaplike navorsing as “a dialogue between the religious horizons of researchers and the religious horizons of the subjects of research” (vgl. Browning, 1996:91) getipeer word nie. Vanuit 'n pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk sou beskryping van waarnemings in die navorsingsveld nie beperk kon word tot die optekening van menslike ervarings en interpretasies oor die plek van geloof in God in hulle werklikheid nie, maar sou rekening gehou word met die perspektief dat God as subjek optree en mense se persepsies kan deurbreek met die verrassende dimensies en krag van sy genade in Jesus Christus, die Verlosser.

3.4 Implikasies van 'n pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk vir navorsingsmetodologie in die normatief-hermeneutiese dimensie/fase van prakties-teologiese wetenskapsbeoefening

Vanuit 'n intradissiplinêre beskouing sou die vraag ook gevra word op watter vlak prakties-teologiese wetenskapsbeoefening, wat sy vertrekpunt in 'n pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk neem, in die normatief-hermeneutiese dimensie/fase van ondersoek by die hermeneutiese metodologie van die aangrensende wetenskappe aansluiting sou kon vind.

In die reformatoriese tradisie met sy *Sola Scriptura*-benadering word die Skrif beskou as die enigste bron van normerende gesag vir die vaste, konsekwente basis waarop vertrekpunte van gelowiges gebou behoort te word en waarvolgens kriteria vir verandering (reformasie) in kerklike of geloofshandeling ingerig behoort te word. Ten einde te kom tot 'n geldige verstaan van wat God se wil is vir die handeling van mense in sy diens, is die Skrifverklaarder afhanklik van die verliggende werking van die Heilige Gees (Calvyn, 1992 [1559] *Inst.* 1.7.47; Van Til, 1980:10). Die vraag kan egter gevra word of 'n gebrekkige pneumatologiese teorie ten opsigte van die

element van die verantwoordelikheid van die mens in die proses van verklaring/interpretasie nie daartoe kan lei dat 'n ongekwalfiseerde beroep op die Heilige Gees as 'n rookskerm gebruik kan word om – wat in wese 'n eie interpretasie van die waarheid is – dit tot die enigste gesagvolle waarheid te verhef nie (vgl. Du Toit, 2000:39). Deur eiewillige interpretasie kan die Skrif misbruik word om die prak-sis in 'n verengende raamwerk in te dwing, eerder as dat dit bevry-dend gereformeer word. Ter wille daarvan om in die eie hermeneu-tiese teorie die moontlike leemtes van oorvereenvoudigende ele-mente bloot te lê, en ter wille daarvan om in prakties-teologiese wetenskapsbeoefening die geldigheid van navorsingsresultate nie deur eensydige, willekeurige en onkonsekwente Skrifgebruik in gedrang te laat kom nie, sou op intradissiplinêre vlak deeglik reke-ning gehou moet word met onder andere die hermeneutiese insigte van taalfilosofie.

Pieterse (2007:122) wys op die manier waarop Gadamer se her-meneutiek ons bewus gemaak het van die uiterste belang van konteks in die verstaansproses. Die verstaan of interpretasie van 'n teks uit die verlede het te doen met die konteks waarin die leser hom/haar bevind. Verklaring vind plaas in 'n hermeneutiese sirkel bestaande uit die verskillende historiese kontekste van die teks en die leser. Die hermeneutiese proses word nooit voltooi nie, want betekenis is nie 'n vaste objek nie, maar 'n proses waarin dit in elke nuwe historiese konteks van die lesers betrokke is. Elke historiese konteks vorm sy eie verstaanshorison. Daar is 'n vreemdheid aan die teks vir die leser van die eie tyd. In konfrontasie tussen ons vooroordele (die wyse waarop ons dinge sien en die hoek vanwaar ons na die wêreld kyk) en die vreemdheid van die teks se sienings en boodskap, geskied die ware hermeneutiese proses en die ge-volglike verstaan.

Ook in die taalteorie van Iser word daarop gewys dat die leser nie 'n passiewe “ontvanger” van die boodskap van die teks kan wees nie. Die verhouding tussen projeksies wat deur die leser gemaak word (soos dit bepaal word deur historiese en individuele omstandighede en gekleur word deur die leser se eie geskiedenis van ervarings) en die manier waarop die teks veronderstel is om die aktiwiteit van ideevorming te beheer, behoort versigtig geanaliseer te word vir moontlike eensydigheid en onkonsekwentheid in die eie beskouing (Iser, 1978:189; vgl. Van Deventer, 2005:698).

Taalteoretiese insigte is inderdaad belangrik om die wetenskaplike kwaliteit en konsekwentheid te verseker van die manier waarop die teks van die Heilige Skrif gebruik word om normatiewe en rig-

tingaanduidende teorie vir die praxis te vorm. Hermeneutiese metodologie waarin gepoog word om Skrifbeginsels eenvoudig monologies op die praxis “toe te pas”, sou die gevaar loop om veralgemeende en generiese (selfs irrelevante) navorsingsresultate op te lewer deur klaargemaakte antwoorde aan 'n praxis te lewer – 'n praxis waarvan die konteksbeпадheid nie verreken is nie. Teoretiese merkers uit die Skrif sou ook in 'n verskuilde manipulasie van navorsingsresultate kan ontaard indien daar nie eerlik en kontrolerend met die eie vooroordeel van die navorser omgegaan word nie. Die element van interaktiwiteit tussen teks en verklaarder/interpreteerder en kontekstuele praxis behoort sekerlik in 'n prakties-teologiese metodologie verreken te word. Hermeneutiese metodologie wat in die konteks van 'n pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk ontplooi word, sou die interaktiewe element van die hermeneutiese proses egter nie in 'n sirkulêre gang rondom twee simmetriese pole stuur nie. Skrif (en die konteks waarin rigtinggewende Skrifwaarhede oorspronklik lig gebring het) en die konteksbeпадde, hedendaagse praxis staan nie op gelykvlak in dialoog met mekaar nie, sodat 'n antwoord op die praxis se vrae geleidelik ontwikkel word deur die kreatiewe aktiwiteit van menslike denke (soos dit byvoorbeeld in Tillich se metode van korrelasie geïmpliseer word) (Van Til, 1980:160). In die navorsingsmetodologie wat vanuit 'n pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk voortvloei, werk die navorser met die vooronderstelling dat die God wat Hom in die Skrif openbaar 'n deurskouende openbaringslig in die konteksbeпадde praxis kan laat opgaan, wat die horisonne van verstaan verbreed ver bo dit wat enige mens kon dink of antisipeer. Daar word ook met die verwagting gewerk dat die openbarende God, as die Een wat sê: “Kyk, Ek maak alles nuut”, ook die praxis wat in die spanningsveld van die bepaalde ondersoekveld verkeer, in Christus alleen bevrydend kan nuutmaak.

Onder leiding van die Gees van Christus sal die navorser met sy/haar vooroordele en met die verengende faktore in sy/haar verstaanshorison in nederigheid bid om vervulling met die gesindheid van Christus (Best, 2001:112). In Christus alleen kan die verklaarder deur die liefde vir die huis van die Vader vervul word – 'n liefde waarvoor hy/sy alle eiewillige voorkeur sal wil aflê. Cartledge (2003: 27) verwys na die kritiese funksie van die manier waarop die teoloog by die kruis van Jesus Christus inbegrepe is: “Such a critical theory guards against the domestication and manipulation of the metanarrative by the theologian.”

Pneumatologiese verankering van die eie gesindheid in Christus kan op hierdie manier 'n belangrike kriterium word vir die verantwoordelike, gekontroleerde prakties-teologiese wetenskapsbeoefening waarin eiewillige voorkeur en inkonsekwente Skrifgebruik tot verantwoording geroep word.

3.5 Implikasies van 'n pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk vir navorsingsmetodologie in die veranderingstrategiese dimensie/fase van prakties-teologiese wetenskapsbeoefening

Browning (1996:55) tipeer die veranderingstrategiese fase van prakties-teologiese wetenskapsbeoefening soos volg:

It (Strategic practical theology – FWdeW) brings the general fruits of descriptive theology and practically oriented historical and systematic theology back into contact with the concrete situation of action. It brings the fruits of historical and systematic theology in contact with the analysis of the concrete situation first begun in descriptive theology and now resumed in strategic practical theology.

In die deskriptiewe fase van wetenskapsbeoefening word die praxis ondersoek met die oog daarop om die aard daarvan te beskryf en moontlike leemtes en versteurings daarin te identifiseer. In die normatief-hermeneutiese fase word perspektiewe oopgemaak oor God se wil vir die werklikheid wat ondersoek word en 'n reformerende visie ontwikkel oor die vernuwing van die werklikheid. In die strategiese fase van die ondersoek word besin oor die pad wat geloop moet word om tot vernuwing van die praxis te kom.

By die ontwikkeling van veranderingstrategieë sou rekening gehou word met die metodologie wat in agogiese dissiplines (byvoorbeeld Psigoterapie of Opvoedkunde) gebruik word. In 'n pastorale studie met byvoorbeeld die problematiek van 'n huweliksverhouding wat onherstelbaar verbrokkel blyk te wees as ondersoekveld, sou perspektiewe op verandering van moeilik deurbreekbare gedragspatrone (soos dit onder andere beslag kry in die gespreksmetodologie van psigoterapie), in ag geneem moet word. Homiletiek kan in die ontwerp van verbeteringsvoorstelle vir 'n meer effektiewe praxis van Woordverkondiging van die resultate van kommunikatiewe wetenskappe soos retorika gebruik maak (vgl. Dingemans, 1996:69).

Die sleutelwoord in hierdie agogiese dissiplines is verandering. Browning (1996:238) wys op drie soorte benaderings in aangren-

sende wetenskappe waarmee in prakties-teologiese strategieë vorming met die oog op verandering rekening gehou behoort te word:

- *Narratiewe* glo dat ontwikkeling en verandering ontketen word deur mense se ingeskakel wees in “communities of memory” wat kragtige, perspektiefbringende verhale vertel oor hulle oorsprong en bestemming.
- *Deontoloë* werk met die strukturalistiese vertrekpunt dat ons intellektuele vermoëns gestruktureer is om deur spesifieke fases van strukturele transformasie te gaan. Ervarings en blootstellings aan 'n veranderende werklikheid stimuleer 'n menslike wese tot toenemend ingewikkelde kognitiewe strukture.
- In 'n *teleologiese benadering* word die affektiewe vlak van menswees in die strewe na doelbereiking beklemtoon. Op affektiewe vlak streef die menslike wese na vervulling, aktualisering en liefde.

Die benadering van Fowler (1987) is 'n voorbeeld van 'n prakties-teologiese werk wat veranderingstrategieë aansluiting vind by die strukturalistiese vertrekpunt. As deel van die struktuur wat God in sy skepping ingebou het, is mense geneties geprogrammeer om as wesens te ontwikkel wat in 'n besondere verhouding met God staan; 'n verhouding waardeur hulle deur hulle wesensuitdrukking iets van die goddelike kan weerspieël.

As part of the planfulness and intention manifest in creation, human beings are genetically potentiated for partnership with God. That is to say we are pre-structured, as it were, to generate the capacities necessary for us as a species to fulfil our vocations as reflective-responsive members of creation. We have as part of our creatively evolved heritage the generative deep-structural tendencies that make possible our development as partners with one another and with God. (Fowler, 1987:54 ff.)

In sy benadering sluit Fowler aan by die ontwikkelingspsigologie en werk met die analogie tussen die stelselmatige ontwikkeling in die selfbewussyn van 'n mens en geloofsontwikkeling wat volgens dieselfde patroon plaasvind.

Hetsy menslike verandering vanuit 'n teoretiese raamwerk van strukturele ontwikkelingspatrone, of die krag en perspektiefverruiming van inkorporasie in 'n metanarratief of “doelwitgedreweheid” benader word, het die ondersoeker met 'n integrale en komplekse proses

te doen – 'n proses waarin met al die dimensies van menswees rekening gehou behoort te word.

Wanneer prakties-teologiese wetenskapsbeoefening sy vertrekpunt in 'n pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk neem, sou aansluiting by merkers uit die aangrensende wetenskappe waarin die potensiaal tot en aktualisering van menslike verandering omlin word, ten opsigte van die goddelike aktiwiteit verantwoord moet word. In 'n reformatoriese benadering word met die vertrekpunt gewerk dat alle verandering wat in die geloofslawe van 'n mens plaasvind, deur Goddelike aktiwiteit (genade) geïnisieer word (vgl. Loder, 1998:257). Die bron van verandering is vanuit die teologiese perspektief geleë in die uitverkiesende liefde van God. Hierdie uitverkiesende liefde is die fontein waaruit geloof, heiligheid en alle saligmakende gawes vloei (vgl. Dordtse leerreëls 1:9). Dit is God wat deur sy Gees die oë van die verdonkerde verstand oopmaak om die lewe deur nuwe oë te sien; die verharde hart genees om met die liefde van God vervul te word en die wil lieflik oop te buig om oor te gaan tot gewillige diensbaarheid aan God en medemens.

4. Slot

Prakties-teologiese wetenskapsbeoefening werk met 'n unieke invalshoek op die navorsingsterrein van menslike handeling. Alhoewel aangrensende wetenskappe ook menslike gedrag bestudeer, is die invalshoek van prakties-teologiese wetenskapsbeoefening uniek. Dit is uniek in die sin dat dit fokus op die kruispunt tussen die Goddelike element en die menslike element in die manier waarop verskynsels in die kerklike praxis verklaar en verstaan word en veranderingskriteria vir 'n nuwe praxis aangedui word.

Hierdie bepaalde fokuspunt van prakties-teologiese wetenskapsbeoefening maak dit noodsaaklik dat die teoretiese raamwerk duidelik omlin moet word en ten opsigte van die akkuraatheid en wetenskaplikheid van navorsingsresultate verantwoord moet word. In die eerste deel van hierdie artikel is gepoog om lyne te trek vir 'n teoretiese raamwerk waarin die verhouding tussen die goddelike komponent en die menslike komponent konsekwent pneumatologies op mekaar betrek word. Daar is beredeneer dat prakties-teologiese navorsers in 'n pneumatologiese spanningsveld werk waarin die geloofshandeling van mense voltrek word in die spanning tussen gewillige strewe na die vervulling van God se wil en weerstande teen die wil van God. Dit is 'n spanningsveld wat getipeer word deur die geloofsverwagting van die navorser dat die genade van God 'n soveel groter krag is as menslike volharding in ongehoorsaamheid.

In hierdie benadering tot die navorsingsveld word daar dus nie by menslike reaksie op Goddelike openbaring volstaan nie, maar bo alles integraal gefokus op die manier waarop God self menslike handeling deur sy genade omraam en nuut maak.

Die navorser verkeer met die verloop van die hele navorsingsproses self in hierdie pneumatologiese spanningveld. Die erkenning van die voortdurende spanning tussen die mate waarin hy/sy gewillig is om die volle implikasies van die geopenbaarde Woord deur te voer, teenoor die eie natuurlike reaksie om persoonlike voorkeure in stand te hou, is 'n onmisbare kontrole vir die wetenskaplike houdbaarheid van die bevindings.

In die tweede deel van die artikel is gefokus op navorsingsmetodologiese oorwegings vir navorsing wat vanuit 'n pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk aangepak word. Daar is beredeneer dat weens die teologiese fokus waarmee menslike handeling ondersoek word, klemverskuiwings gemaak sal moet word in die navorsingsinstrumente van wetenskappe wat dieselfde menslike handeling vanuit 'n ander invalshoek en met 'n ander belangstellingsentrum ondersoek. Met 'n intradissiplinêre benadering as vertrekpunt is gepoog om aan te toon hoe navorsingsmetodologie tydens sowel die deskriptiewe, as die hermeneuties-normatiewe en veranderingstrategiese fases van prakties-teologiese navorsing ingeklee sal moet word om rekening te hou met die pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk waarmee gewerk word. In 'n pneumatologies-bepaalde intradissiplinêre benadering hou navorsingsmetodologie integraal rekening met die perspektief dat God as Subjek optree en mense se persepsies deurbreek en hulle handeling vernuwe met die verrassende dimensies van sy genade.

Geraadpleegde bronne

- ADAM, P. 1996. *Speaking God's Words – a practical theology of expository preaching*. Downers Grove: InterVarsity.
- BALLARD, P. & PRITCHARD, J. 2001. *Practical theology in action – Christian thinking in the service of church and society*. London: SPCK.
- BEST, E. 2001. *From text to sermon – responsible use of the New Testament in preaching*. Edinburgh: Clark.
- BROWNING, D.S. 1996. *A fundamental practical theology – descriptive and strategic proposals*. Minneapolis: Fortress.
- CALVYN, J. 1992 [1559]. *Institusie*. Vertaal deur H.W. Simpson. Potchefstroom: CJBF.
- CARTLEDGE, M.J. 2003. *Practical theology – charismatic and empirical perspectives*. London: Paternoster.

- DINGEMANS, G.D.J. 1996. Manieren van doen – inleiding tot de studie van de praktiese teologie. Kampen: Kok.
- DORDTSE LEERREËLS. s.a. <http://www.gksa.org.za> Datum van gebruik: 29 Jul. 2009.
- DU TOIT, B. 2000. God? Geloof in 'n postmoderne tyd. Bloemfontein: CLF.
- FARLEY, E. 2005. Interpreting situations: an inquiry into the nature of practical theology. (In Woodward, J. & Pattison, S., eds. *The Blackwell reader in pastoral and practical theology*. Oxford: Blackwell. p. 118-127.)
- FIRET, J. 1974. Het agogisch moment in het pastoraal optreden. Kampen: Kok.
- FIRET, J. 1987. Spreken als een leerling – praktisch-theologiese opstellen. Kampen: Kok
- FOWLER, J. 1987. Faith development and pastoral care. Philadelphia: Fortress.
- GANZEVOORT, R.R. 2006. The social construction of revelation. *International journal for practical theology*, 10(3):1-14.
- HEITINK, G. 1993. Praktiese teologie: geskiedenis, teorie, handelingsvelden. Kampen: Kok.
- IMMINK, F.G. 2005. Faith: a practical theological reconstruction. Grand Rapids: Eerdmans.
- ISER, W. 1978. The act of reading: a theory of aesthetic response. London: Routledge & Paul
- JONKER, H. 1983. Teologiese praxis-probleme, peilinge en perspektiewe by kenterend getij. Nijkerk: Callenbach.
- KIM, H-S. 2007. The hermeneutical-praxis paradigm and practical theology. *Religious education*, 102(4):419-436.
- LODER, J.E. 1998. The logic of the Spirit: human development in theological perspective. San Francisco: Jossey-Bass
- LOUW, D.J. 1993. Pastoraat as ontmoeting – ontwerp vir 'n basisteorie, antropologie, metode en terapie. Pretoria: RGN.
- MÜLLER, J.C. 2005. A postfoundationalist, HIV-positive practical theology. *Praktiese teologie in Suid-Afrika*, 20(2):72-88.
- OSPINO, H. 2007. Unveiling the human and the divine: the revelatory power of popular religiosity narratives in Christian education. *Religious education*, 102(3):328-339.
- PIETERSE, H.J.C. 2007. Hoe kom God aan die woord in die prediking? Die werklikheid en taal waarin ons oor God praat. *Praktiese teologie in Suid-Afrika*, 22(1):118-134.
- STEYN, R.S. & LOTTER, G.A. 2006. Voorhuwelike verhoudings: 'n verkennende kwalitatiewe empiriese ondersoek. *Praktiese teologie in Suid-Afrika*, 21(1):104-120.
- VAN DER VEN, J. 1993. Practical theology: an empirical approach. Kampen: Kok.
- VAN DER WALT, J.J. 1985. Prediking wat God aan die Woord laat kom. (In Van der Walt, J.J., red. *God aan die woord*. Potchefstroom: Departement Diakoniologie. p. 2-16.)
- VAN DEVENTER, H.J.M. 2005. Why minds are changed: an inquiry into the decisions by the Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (GKSA) on the role of women in the church. *Koers*, 70(4):685-704.
- VAN HUYSSTEEN, W. 1989. Theology and the justification of faith: constructing theories in systematic theology. Grand Rapids: Eerdmans.
- VAN HUYSSTEEN, W. 1997. Essays in postfoundationalist theology. Grand Rapids: Eerdmans.

- VAN HUYSSTEEN, W. 2006. Alone in the world? Human uniqueness in science and theology. Grand Rapids: Eerdmans.
- VAN TIL, C. 1980. The reformed pastor and modern thought. Phillipsburg: Presbyterian and Reformed.
- VIAU, M. 1999. Practical theology – a new approach. Leiden: Brill.
- WOLTERSTORFF, N. 1976. Reason within the bounds of religion. Grand Rapids: Eerdmans.

Kernbegrippe:

intradissiplinêre benadering
navorsingsmetodologie
pneumatologies-bepaalde teoretiese raamwerk
Praktiese Teologie, wetenskapsbeoefening

Key concepts:

intradisciplinary approach
pneumatologically determined theoretical framework
Practical Theology, scientific research
research methodology